

Святий Монастир Пантократор

УСЯ ПРАВДА ПРО УКРАЇНСЬКЕ ЦЕРКОВНЕ ПИТАННЯ

Свята Гора 2020

**УСЯ ПРАВДА ПРО УКРАЇНСЬКЕ ЦЕРКОВНЕ
ПИТАННЯ**

На обкладинці використано ікону

«Перший Вселенський Собор у Нікеї»
Захарій Кастрофілакос, 1779 р.
Зі скарбниці Святого Монастиря Пантократор

Святий Монастир Пантократор,
Свята Гора, 2020
63086, Кариес,

тел. +30 23770 23253,
факс + 30 23770 23685
e-mail: pantokrator@pantokrator.gr

УСЯ ПРАВДА ПРО УКРАЇНСЬКЕ ЦЕРКОВНЕ ПИТАННЯ

Відомо, що питання про автокефалію Української Церкви хвилює увесь православний світ — і не тільки. Це найвагоміша церковна подія останніх десятиліть. І не стільки тому, що була створена П'ятнадцята незалежна Православна Церква, скільки тому, що реакція Російської Церкви спровокувала розкол у світовому Православ'ї. Російська Церква заявила про припинення поминання і церковного (евхаристійного) спілкування з тими, хто визнає нову Автокефальну Церкву України.

Вибірково дотримуючись певних церковних правил, ієрархи Російської Церкви намагаються переконати увесь світ, що вони ним слідуєть. При цьому ними свідомо ігнорують правила, церковна практика й навіть Священне Передання, які спростовують їхні твердження. Забуваючи слово Євангелія, «тому що якщо ця справа й це діло від людини, то воно зруйнується, а якщо від Бога, то ви не можете зруйнувати його; бережіться, щоб вам не виявитися й богопротивниками»¹, вони продовжують війну проти Вселенського Патріархату.

Будучи залученими до цієї церковної проблеми, що виникла, й знаючи її історію, у відповідь на твердження тих, хто представляє Московський Патріархат, ми прагнемо внести ясність у цю тему й просвітити віруючих.

1. Дії 5:38-39.

І. ВОНИ СТВЕРДЖУЮТЬ, ЩО ВСЕЛЕНСЬКИЙ ПАТРІАРХАТ ВДЕРСЯ НА ЇХНЮ ТЕРИТОРІЮ

У 988 р. держава Русь була християнізована візантійськими проповідниками. Хрещення народу було звершено на ріці Дніпро в Києві. Київ був першою митрополичою кафедрою, і з тих пір він підпорядковувався Вселенському престолу Константинополя. В 14 столітті політичний вплив Києва слабшає, а політична впливовість Москви зміцніла. Уся територія Русі, однак, залишилася під юрисдикцією Вселенського престолу. Територія України була приєднана до Польсько-Литовського королівства. В 1589 р. Московський митрополит зажадав і одержав титул Патріарха. В 1685 році Патріарх Московський Іоаким разом із царем Петром Великим попросив у Вселенського Патріарха Діонісія IV підпорядкувати східні єпархії України його церковній юрисдикції й приєднати їх до царства Великої Русі [Московії — ред.]. Вселенський Патріарх відхилив прохання Патріарха Московського, але з міркувань ікономії (поблажливості) підписав відомий Синодальний акт 1686 року.

У цьому Патріаршому акті з міркувань ікономії² дається дозвіл Патріархові Московському проводити хіротонію й інтронізацію обраного Митрополита Київського, але за абсолютної й обов'язкової умови, що Митрополит Київський буде поминати ім'я Вселенського Патріарха³ на кожній Божественній літургії, тобто що він буде

2. «було дано дозвіл блаженному патріарху Московії рукопокласти митрополита Київського» і «цей дозвіл було дано за ікономією (поблажливістю)».

3. «коли митрополит Київський у своїй єпархії звершує божественну священну безкровну Жертву нехай згадують передусім пречесне ім'я Вселенського патріарха,

залишатися у звичній юрисдикції Вселенського Патріархату. Звершуючи хіротонію Київського митрополита, Патріарх Московський буде опікуном й представником Вселенського престолу. У такий же спосіб в 1620 році діяв і представник Вселенського Патріарха Патріарх Єрусалимський Феофан, коли він рукопокладав Митрополита в Києві. Зрозуміло, що Феофан не вважав, що рукоположений ним Митрополит Київської Митрополії переходить таким чином під юрисдикції Патріархату Єрусалимського⁴.

І не існує яких-небудь письмових свідчень, з яких випливає, що Вселенський Патріарх повністю й остаточно передав Митрополію Київську під законну юрисдикцію Московського Патріархату, якраз навпаки. Крім того, Московський Патріархат ніколи не дотримувався умов цього документа й фактично скасував його в 1945 році, після закінчення Другої Світової Війни, свідомо приєднавши Церкву України під свою юрисдикцію.

У зв'язку із приєднанням нових українських територій до Радянського Союзу вона була перетворена в Автономну Українську Православну Церкву. Потім в 2000 році новий Статут Російської Церкви знову понизив статус Церкви України. Автономна Церква України стала адміністративно-залежною Самоврядною Церквою. Це було зроблено, щоб непомітно інтегрувати Церкву України під юрисдикцію Московського Патріархату й приписати її до його канонічної території⁵. Московський Патріархат діяв у цьому випадку без благословення Матері-Церкви. А що робиться без благословення, не має доброго завершення. Коли там поминався Вселенський

адже від престолу цього напоюється увесь Всесвіт і через нього у всьому світі блага виливаються».

4. О. Массавета, Третій Рим. Москва та Престол Православ'я. Атени, 2019. с. 161-161

5. В. Фідас, Питання про автокефалію Української Православної Церкви згідно надійних джерел, Афіни, 2019, с. 26.

Патріарх? Ніколи, оскільки поминання означає, що духовна (церковна) юрисдикція, як ми дуже добре знаємо, належить тому, кого поминають. Наприклад, кожний храм, у якому поминається Патріарх Сербський, має духовну (церковну) юрисдикцію в Патріархії Сербії, кожна єпархія, у якій поминається Патріарх Румунії, має духовну (церковну) юрисдикцію в Румунській Патріархії і т.д. Вселенський Патріархат, бажаючи надати автокефалію Церкві України, скасував силу Синодального акту, в якому є дозвіл на рукопокладення й інтронізацію Київського митрополита Патріархом Московським.

По суті, цей документ втратив свою силу не зараз. Він був скасований набагато раніше Московською Патріархією, оскільки умови Синодального акту ніколи не дотримувалися. І не дивно, що з боку Російської Церкви про це нічого не говорять. Вони тільки закликають до церковної свідомості, яка формується через церковну практику, тобто шлях, якого Церква дотримується вже століттями. Це не позбавляє Вселенський Патріархат права скасувати силу Синодального акту й поставити речі на свої місця заради спасіння віруючих.

Вселенський Патріархат почав діяти тепер, коли в цьому постала найбільша потреба, коли так багато людей приречені на розкол без якої-небудь виняткової причини. Він почав діяти, незважаючи на усі втручання з боку Російської Церкви й її вторгнення на його територію. Вселенський Патріархат почав діяти не з власних інтересів, як міг би, але зважився ведений любов'ю заради спасіння всього українського народу.

В 1991 році Україна стала незалежною державою. Тому природньо, що Церква України звернулася до Московського Патріархату із проханням почати необхідні дії для надання їй Автокефалії. Ієрархи Церкви України одноголосно підписали прохання в 1992 році. Але для Московського Патріархату було дуже важко надати Автокефалію Церкві України, тому що в цьому випадку Російська Церква втратила

б велику частину території і святинь, безпосередньо пов'язаних з її історією, а також вона втратила б свій вплив на Церкву України. Тому вона ладна скоріше створити розкол усередині України, але не прийняти Автокефалію. Фактично було створено два табори: той, який підтримував незалежність церкви України (розкольники) й інший — послідовники Російської Церкви.

Всесвітній Патріархат неодноразово звертався до Московського Патріархату із проханням врегулювати питання про Україну. Однак, побачивши завзяте небажання з боку Московської Патріархії, відчуваючи обов'язок як Мати-Церква, яка несе відповідальність і опікується розглядом церковних питань і їх повернення в звичне русло, закликала на основі привілеїв, які отримала від Вселенських Соборів, *«до єдності усі сторони протистояння»*⁶, щоб повернути мир у помісну Церкву України. Тим, хто погодився з пропозицією Великої Церкви Христа, надав довгоочікувану Автокефалію.

Якби Російська Церква прагнула єдності для віруючих православної церкви, усе було б легко. На жаль, схоже, що її більше цікавило не втратити свій вплив в Україні. І це створило великі проблеми для світового православ'я, після переривання поминання й евхаристійного спілкування її віруючих із представниками Вселенського Патріархату й усіма, хто визнає нову Автокефальну Церкву України.

Однак позиція Вселенського Патріархату інша. Він міг також перервати евхаристійне спілкування або використовувати будь-які інші види санкцій. Однак, він діє як справжня Мати-Церква: усе терпить і терпляче очікує виправлення невдячних її чад. Це не акт помсти, а благословення Боже.

Вірне слово, що ця Автокефалія не схожа на інші. Дійсно, є істотна різниця. Надання цієї Автокефалії — вчинок набагато більш

6. Див. Кондак на Святу Пятидесятницю.

богоугодний, оскільки в цьому випадку ми маємо справу з поверненням до нормального життя багатьох мільйонів людей, які були в розколі. Вони також стверджують, що автокефалія не дала бажаного Вселенським Патріархом результату. Але яке ще бажання він міг мати, крім спасіння мільйонів колишніх схизматиків. І Христос шукає цього — спасіння людей. Будь-які існуючі протиріччя є тимчасовими й зникнуть, тому що вони проти волі Божої «Котрий прагне, щоб усі люди спаслися й прийшли до пізнання істини»⁷.

II. ВОНИ СТВЕРДЖУЮТЬ, ЩО НЕМАЄ ПОКАЯННЯ В КОЛИШНІХ РОЗКОЛЬНИКІВ

Російська Церква стверджує, що не було покаяння з боку поновлених колишніх розкольників, тобто Митрополита Філарета й митрополита Макарія. Однак розпуск «церковних структур», в яких вони служили доводить протилежне. Крім того, вони не заперечували православну віру й догми. Їхніми проханнями було надання автокефалії, тобто адміністративні речі, і вони мали повне право просити. Основними обвинуваченнями проти Київського Митрополита Філарета були: а) що він керував рішенням подати прохання про автокефалію України й б) що він не пішов з кафедри митрополита Київського після відповідного тиску з боку Московського Патріархату. Побачивши, що Московський Патріархат не бажає допустити надання Автокефалії Україні, створив розкол — Київський Патріархат, у результаті чого він був вигнаний з лона Церкви й позбавлений сану Православною Церквою Росії.

Але як можна сказати, що митрополит Філарет не покався?

7. 1 Тим. 2, 4.

Вчинком, що показав його дійсне покаяння, був розпуск ним «Київського Патріархату», де він прослужив цілих 27 років. Якби він не покався, він не міг би підписати розпуск свого патріархату. Але коли говорять про його нерозкаяність, вони мають на увазі, що він не виразив покаяння у своєму бажанні автокефалії для України. До того ж хочуть, щоб він покався й приніс вибачення перед тими, хто його позбавив сану. Тобто вибачитися перед ними за те, що він хотів Автокефалії Церкви своєї країни, а не її залежності від церкви Росії. Крім того, він шість разів подавав офіційне судове прохання (Екклітон) до Вселенського Патріархату з проханням про його виправдання. І Вселенський Патріарх із Синодом прийняли своє рішення не раптово, а канонічно поновили його в сані. І в його особі вони поновили багато мільйонів українських віруючих, які теж були в розколі, оскільки належали до схизми — «Київського Патріархату». Ймовірно, після свого поновлення, митрополит Філарет може змінити свою думку. Але це його особистий вибір. *[Прим.: У цій статті автор посилається на пізніше відокремлення Філарета від Автокефальної церкви України. Однак Філарет уже не мав офіційного статусу в новій автокефальній церкві, так що це ніяк не впливає на канонічний статус нової церкви.]*

Крім митрополита Філарета, Вселенський патріархат також канонічно поновив митрополита Макарія, якого обвинувачують в «самосвятстві». У його особі були поновлені ті мільйони віруючих, які пішли за розколом — Українською Автокефальною Православною Церквою. Однак митрополита Макарія несправедливо звинуватили, що він не має канонічної хіротонії. Усі документи про його рукопокладення перебувають у Вселенському Патріархаті. Він терпляче переносив і переносить цей жорстокий і несправедливий наклеп. І це його освячує. Не маючи марносластва (він легко міг би вимагати багатьох «прав» як лідер колишньої Української

Автокефальної Православної Церкви, що була в розколі) але трудиться на благо своєї пастви й своєї країни.

Хтось повинен був виявити турботу про ці мільйони віруючих; хто не залишить 99 овець і піде шукати одну, яка пропала⁸. Всі очікували, що розрішення цього питання прийде від Російської Церкви. Проте, дарма. У розколі 27 років перебували мільйони українців, не знаючи причини, і ми всі повинні радіти зараз тому, що тепер весь український народ у знайшов «шлях до спасіння»⁹. Тепер Церква Христова нараховує багато мільйонів нових членів.

III. СТВЕРДЖУЮТЬ, ЩО ВСЕЛЕНСЬКИЙ ПАТРІАРХАТ НЕ МАЄ КАНОНІЧНОГО ПРАВА УХВАЛЮВАТИ АПЕЛЯЦІЮ ТАКОЖ І ВІД ІНШИХ ПАТРІАРХІЙ

Вселенський Патріархат не визнав схизму, як стверджують представники Російської Церкви, але зцілив її. Зараз в Україні більше немає розкольників. Всесвітній Патріархат мав право відновити її. Не тільки тому, що історично, Україна перебуває в його юрисдикції, але головним чином тому, що Церква, через Вселенські Собори, дала Вселенському Патріаршому Престолу Константинополя привілей, як старшій Церкві серед рівних. На підставі цього привілею він може втручатися самотійно там, де це необхідно, а також ухвалювати Екклітон (право апеляції), від інших помісних церков, розглядати й улагоджувати їхні питання¹⁰. І лише це покладає відповідальність за

8. Лк. 15, 4

9. Діян. 16, 17

10. Архім. Каллінікос Деліканіс Офіційні церковні документи, що зберігаються в кодексі Патріаршого архіву, які стосуються взаємовідносин Вселенського Патріархату з Церквами Александрії, Антиохії, Єрусалиму і Кіпру (1574-1863 рр.), Зібрані і підтверджені за розпорядженням Його Всесвятості Вселенського Патріарха

повернення в Церкву єретиків і розкольників¹¹. Іншими словами, він врегульовує церковні питання як верховний суд. Цей привілей існував із давніх часів, коли папа старого Риму розглядав справи інших Патріархій. За Вселенським Патріархатом право приймати апеляції (Екклітон) від інших Патріарших Престолів Сходу пов'язаний з 28 канонам Четвертого Вселенського Собору, згідно з яким Престол Нового Рима має «рівні прерогативи» (привілеї) із престолом старого Риму¹². Саме про це й говориться в Правилах 9-у і 17-у того ж Вселенського Собору¹³. Російська Церква посилається тільки на пояснення візантійського історика, який тлумачить Канони

Іоакима III, Константинополь 1904 г., стр.4-5: «Коли Велика Церква Христова втручається у справи інших церков – або самостійно з почуття відповідальності, або на вимоги зацікавлених сторін, – як суверен, вона поширює свою турботу і захист не лише на догми [...] але на всі важливі питання, котрі цікавлять іншу Автокефальну церкву. Вона відіграє вирішальну роль у врегулюванні різних спорів між Святими Церквами Божими і у врегулюванні спорів між пастирями та їх прихожанами.

¹¹ Матфея Властаря, Впорядкування у алфавітному порядку всіх предметів, що містяться в священних і божественних канонах), «До обов'язків Патріарха Константинопольського належать... в разі конфліктів, які виникають між іншими помісними помісними (церквами), допомагати, спостерігати, залагоджувати сумніви, які там виникають, і класти край цим конфліктам; також сам він і лише тільки один поставлений бути посередником і суддею покаєння і навернення від гріхів і ересей».

12. «Отці Церкви справедливо надавали пріоритет престолу Старого Риму (до Великої схизми 1054г.) як політичному центру, тому, керуючись тими ж міркуваннями, сто п'ятьдесять боголюбивих єпископів визнали рівність привілеїв і святійшого престолу Нового Риму».

13. Канон 9: «Якщо єпископ або клірик має сумніви щодо єпископа своєї єпархії, нехай звернеться до екзарха діоцеза або до престолу Константинополя і в них нехай судиться». Канон 17: «Якщо хтось вважає себе покривдженим своїм митрополитом, то дозволяється йому судитися або у екзарха округу, або правлячим Престолом Константинопольським».

Православної Церкви, XII століття Іоанна Зонара, а також на вже згаданий канон 17 ст. (*«не можна нікого засудити без його згоди»*)¹⁴, кидаючи виклик, однак, не тільки сучасним дослідникам Іоанна Зонара, які тлумачать те ж правило канону¹⁵, але й Священному Переданню й церковній практиці, які перевершують пояснення будь-якого дослідника. І це настільки вкоренилося у Священному переданні Церкви, що, коли російське духовенство поставило запитання Патріархам Сходу в 1663 р., чи має Вселенський Патріархат право розглядати справи й теми інших помісних Церков, усі Патріархи ствердно й одноголосно відповіли, що тільки Вселенський Патріархат має на це право¹⁶.

Історія Церкви рясніє випадками апеляцій і звернень до Вселенського Патріархату від інших помісних Церков. Навіть Московська Патріархія зі своєю апеляцією звернулася до Вселенського Престолу за вирішенням непереборних проблем, з якими їй довелося зіштовхнутися. Наприклад, Патріарх Московський Адріан (1690-1700), на якого тиснув цар Петро Великим, щоб

14. Тolkовання Іоанна Зонара нерозривно пов'язано з тим, чи має Вселенський Патріархат право втручатися в справи інших Церков також поза його юрисдикцією, іншими словами, він може втручатися або на прохання будь-якої церкви, або самостійно, коли вважатиме за потрібне. Зонара у жодному разі не піддає сумніву Екклітон (разгляд апеляцій), що означає добровільне звернення до Вселенського Патріархату для вирішення різних питань, які порушуються церквами.

15. Т. Баршов, Константинопольский Патриарх и Его Власть над Русской Церковью, Петербург 1878 г., стр. 198–199.

16. «Чи має Константинопольський Престіл право суду в інших Церквах, і чи має він у всіх церковних питаннях останнє слово?» ... Відповідь чотирьох патріархів була єдиною і чіткою «ця прерогатива належала Папі до його розриву з Вселенською Церквою... Але після Розкола справи всіх Церков надсилаються Константинопольському престолу і від нього отримують рішення, так як він має рівні переваги з старим Римом, як постановлено правилами» див. В. Фидас, вгорі, стор. 74-75).

рукопоклав на Луцьку кафедру єпископа Діонісія, який прийняв латинські переконання, звернувся до Вселенського Патріарха й вважав необхідним його негайне втручання для запобігання цьому¹⁷. Немає й донині в історії Православної Церкви винятків, які доводять, щоб хтось коли-небудь звертався із проханням до іншого Предстоятеля, крім Вселенського Патріарха. І очевидно, що Московський Патріархат намагається оскаржити яким-небудь чином канонічне право Вселенського Патріархату розглядати апеляцію (Екклітон) усунутого митрополита Київського Філарета, що повертає його тим самим в церковне лоно. Тому що той, хто приймає цей привілей Вселенського Патріархату (Екклітон), приймає також і поновлення колишніх розкольників в Україні.

ІV. СТВЕРДЖУЮТЬ, ЩО ВИЗНАННЯ НЕ ДІЙСНЕ ДЛЯ КОЛИШНІХ СХИЗМАТИКІВ І ЩО ВОНИ ЗАЛИШАЮТЬСЯ РОЗКОЛЬНИКАМИ

На жаль, у Російській Церкві ігнорують (можливо, навіть свідомо) багато подібних й навіть складніших інцидентів, з якими Православна Церква зустрічалася за свою тисячолітню історію. Нижче наведемо деякі з них:

а) Святий Кирило Єрусалимський був рукопокладений у єпископа аріанським єпископом (єресь Арія). Потім він навернувся в Православ'я й був прийнятий як архієрей і не тільки він, а й ті, кого він рукоположив, їм не була потрібна нова хіротонія.

б) Усі рукопокладені єретиком Петром (Монга) після того, як вони залишили єресь євтихіанців, і прийняли Халкидонський Собор, були прийняті Церквою Христовою у своє лоно, без повторного рукопокладання, у їхніх відповідних ступенях.

¹⁷ В. Фидас, вгорі, стор. 75-76.

в) У житті святого Сави Освяченого згадується, що, коли Єрусалимський Патріарх Ілля спочив, Севириани (єретики) обрали на кафедру Іоанна, їх однодумця, який навернувся після напоумлення від святих Сави й Феодосія у православну віру. Однак той факт, що він був рукопокладений єретиками, не згадували йому в докір¹⁸.

Щось подібне відбулося із церквою Болгарії, яка перебувала у схизмі близько 75 років. Звичайно, в 1945 р., після зняття схизми, усі єпископи, священики й диякони не були знову рукопокладені, незважаючи на те, що до цього всі вони були розкольниками.

Слід також зазначити, що преподобний Єфрем Катунатський, якого недавно канонізувала Церква, був рукопокладений на священика в 1936 році старообрядцем, Кікладским архієреєм Германом, якого вигнали з канонічної церкви. Та незважаючи на те, що преподобний Єфрем не був рукопокладений у сан канонічним ієрархом, Церква прийняла його у своє лоно без повторного рукопокладання (завдяки Одкровення, яке було преподобному Йосифу Ісіхасту, через що він та преподобний Єфрем Катунатський залишили зілоти́зм) і зарахувала їх до лику її святих¹⁹.

Московська Патріархія звинувачує Вселенський Патріархат несправедливо у визнанні неправомірних хіротоній, тоді як сама в 2007 року вона зробила те ж саме з Російською Церквою Зарубіжньою (РПЦЗ). Тих, кого вона вважала розкольниками майже сторіччя, вона поновила простим підписом²⁰ і прийняла всі їх Таїнства заради єдності.

18. Інші приклади див. в дослідженні митрополита Григорія Хіосского «Про об'єднання вірмен зі Східною Православною Церквою», 1871.

19. Див. публікацію ієромонаха Антипи «Роскольники, які повернулися в Церкву і досягнули святості»: <https://orthodoxia.info/news/σχισματικοί-που-επέστρεψαν-στην-εκκλησία>

20. Підписання договору про канонічне повернення спілкування між (РПЦЗ) і Московським Патріархатом.

Такі рішення приймає Церква протягом століть для ікономії, щоб зберегти єдність і можливість спасіння для людини. Не служить формально й раціонально. Служить сотеріологічно. Її ціль — спасіння людей. Як спасти, а не як осудити. Не правила створили Церкву, але Церква встановила правила. І де потрібно «*за необхідністю й закону зміна буває*»²¹. У нас, як ми бачили, є набагато більш обурливі події, коли були визнані єпископи, яких рукопокладено єретиками, які завдали Церкві великої шкоди. У випадку з Україною, насправді, все набагато простіше, ніж у безлічі складних ситуацій з єретиками, з якими Церква зустрічалася в минулому. Тут розбіжності адміністративні (прохання про автокефалію), а не догматичні. У ті ж часи рукопокладання звершували люди, які виступали проти догматичного вчення, тобто єретики.

Не будемо забувати й про те, що Церква також може звершувати хрещення навіть повітрям, тобто таке, яке мирські люди роблять дітям перед смертю. Також у Житті Афанасія Великого читаємо, що, коли він був дитиною, граючись з іншими дітьми, він «охрестив» іншу дитину, і Церква прийняла це хрещення²². Святий Дух «там, де Він хоче віс»²³. Немає логічного пояснення. Хіба Бог не може «з каміння цього створити дітей Аврааму»²⁴?

21. Євр. 7, 12

22. Ця традиція зберігається в церковній історії історика IV століття Руфіна і з тих пір передається як аналогічна подія з життя святого Афанасія Великого, а звідти перейнята у візантійську агіографічну традицію.

23. Ін. 3, 8

24. Див. Мф. 3, 9

V. СТВЕРДЖУЮТЬ, ЩО ВСЕЛЕНСЬКИЙ ПАТРІАРХ ХОЧЕ БУТИ ПЕРШИМ БЕЗ РІВНИХ І ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ЙОГО ПАПОЮ СХОДУ

Відомо, що перевага честі Вселенського Патріарха була закріплена Вселенськими Соборами. Згідно 4-го й 6-го Вселенських Соборів Константинопольський Патріарх має привілеї рівні привілеям папи старого Риму. Тому після розколу церкви (1054 р.) він залишився єдиним, у кого були ці привілеї. Історія й правила Вселенських соборів показують нам першість Вселенського Патріархату, а також зміст цієї першості²⁵. Старшинство за честю — це не просто формальні переваги, вони охоплюють канонічні зобов'язання, серед яких і надання Автокефалії. Усі автокефалії й патріарші титули нових помісних Церков були надані Вселенським Патріархатом, який дав автокефалію всім помісним Церквам, починаючи з Росії в 16 столітті, а потім і іншим, згодом і Україні²⁶. Тепер Московський Патріархат просить надати автокефалію Україні тільки за згодою всіх помісних Церков у тій чи іншій формі Всеправославного Собору. Але жодна автокефалія не надавалася Всеправославним Собором, оскільки це виняткова прерогатива Вселенського Патріархату.

Рішення ухвалює не один Вселенський Патріарх, а разом із Священним Синодом під його головуванням, тому що в Православній Церкві є соборність, немає непогрішності як в папи. Багато рішень було змінено або відкладено після більш ретельного розгляду питань, які розглядалися синодальними єпископами. І добре, коли весь склад ієрархів Синоду міняється за певний проміжок часу, що забезпечує об'єктивність і достовірність рішень.

25. Т. Баршов, див. вгорі, с. 232 – 233.

26. Росія — 1589, Греція — 1850, Сербія — 1879, Румунія — 1885, Польща — 1924, Албанія — 1937, Болгарія — вдруге 1945, Грузія — 1990, Чехія — 1998, Україна — 2019.

Московський Патріархат, бажаючи скасувати привілеї, які Церква надала через Вселенські Собори Вселенському Патріархату, розробив новий спосіб проведення Соборів зі згоди Єрусалимського Патріархату. Одна така зустріч відбулася в Аммані, у Йорданії, і, звичайно ж, вона була приречена на провал, тому що це не має нічого спільного зі Священною традицією Церкви. Тепер стало очевидним, що деякі не можуть або не хочуть йти протоптаним й безпечним шляхом історично встановленої традиції Церкви й пориваються знайти нові «місця» для проведення Соборів.

Беззаперечно, глава Православної Церкви – Христос, і, безсумнівно, соборність у Православній Церкві присутня завжди. Але на кожному Соборі завжди є той, хто його скликає й головує на ньому. У Московському Патріархаті — це Патріарх Кирило, у Сербській Патріархії — Патріарх Сербський Іриней, в Автокефальній Церкві Греції — Архієпископ Ієронім, і т.д. Таким чином, відповідно до встановленої канонічної традиції й церковної практики, на зібраннях Предстоятелів усіх помісних Церков їх завжди скликає й головує на них Вселенський Патріарх.

Чути багато думок, які не мають нічого спільного зі Священним Переданням Церкви. Навіть така думка, *«що на зібранні в Аммані всі були рівні, сиділи за круглим столом, і що це правильно й що так і треба проводити всеправославні зустрічі. Без глави, тому що глава — це Христос»*. Ніхто не сперечається з тим, що главою Церкви є Христос. Але все інше — чуже для православної традиції й є небезпечним. Цього ніколи не було в практиці Церкви. Завжди був хтось, хто був першим за образом Христа і займав Його місце. Ми бачимо, наприклад, на Божественній літургії завжди є один предстоятель, який і звершує Таїнство. Всі можуть бути рівні по честі, але хтось повинен бути першим у прообразі Христа. Навіть перший Апостольський Собор очолювався главою — ним був Святий Яків,

брат Господній. Усі вони були апостолами, але хтось головував на Соборі й керував дискусією. Отже, Собор не може бути без глави.

Зустріч в Аммані завдала удару по Священному Переданню Православної Церкви. Усі задуми учасників цієї «братньої зустрічі» відкрилися. Метою було (і є) применшити роль Вселенського Патріарха в Православ'ї. Щоб він не мав права врегульовувати церковні питання, надавати автокефалії, приймати апеляції від інших помісних церков і т.д. Тільки формально залишатися старшим за честю без наявних всіх прерогатив, які Церква на Вселенських Соборах йому дала.

Все це, однак, закладене в традиції Православної Церкви, яка живе так впродовж багатьох століть. І ми, тримаючись цього шляху, який дала нам Церква, ступаємо безпечно. Усе інше — небезпечні нововведення й думки тих, кого дратують надані Церквою Вселенському Патріархові привілеї. І це важливо, що він не постановив усе це сам і не вимагав цього, але ці привілеї надані йому Вселенськими Соборами, і, на жаль, хто б не заперечував їх, заперечує рішення багатьох богоносних Отців Церкви. А все це є плодами Святого Духа, Який є досконалим Богом, і все, що Бог створив, є ідеальним і не потребує виправлення. Неможливо зробити краще. Якщо ми втрутимся, ми можемо зробити лише гірше.

Таким чином, Патріарх не є Папою і першим без рівних. Він не робить нічого поза прерогативами, які надала йому Церква, яка покладає на нього відповідальність і турботу про благоденство усіх інших помісних церков²⁷.

27. «було визначено, щоб Вселенський Престол Константинополя набув канонічну силу, розрішати питання, які передаються йому на розгляд, а безлад, який мав місце у інших Церквах Божих, припиняти».

VI. СТВЕРДЖУЮТЬ, ЩО МАЮТЬ РАЦІЮ, ОСКІЛЬКИ ВСІ АВТОКЕФАЛЬНІ ЦЕРКВИ НЕ ВИЗНАЮТЬ КОЛИШНІХ СХИЗМАТИКІВ

Визнання нової автокефальної церкви — це процес, який може зайняти багато десятиліть. До прикладу, Болгарський Патріархат був визнаний через 75 років, тоді як Польська Церква була остаточно визнана через 24 роки.

Заходи у відповідь, які Московська Патріархія вжила до церков, що визнали нову Автокефальну Церкву України, полягають в унеможливленні євхаристійного спілкування, ненаданні фінансової підтримки їй, звичайно ж, погрози незаконного вторгнення на їхню територію, яке реалізовується через створення приходів без благословення місцевих архієреїв. Припинення поминання їй євхаристійного спілкування — це заходи, які використовуються Церквою з педагогічною метою. Однак, у випадку Російської Церкви, вони, на жаль, використовуються ймовірно як каральні заходи щодо тих, хто не погоджується з їхніми корисливими намірами.

Саме як каральні заходи проти Грецької Церкви, Російська Церква прийняла безпрецедентне у церковній практиці рішення: припинила євхаристійне спілкування із грецькими єпархіями, митрополитами яких виступали за визнання нової автокефалії церкви України, зберігаючи при цьому спілкування з окремими митрополіями, митрополитами яких виступали проти цього визнання. Таким чином, очевидним є те, що Російська Церква намагається розділити Грецьку Церкву на митрополії²⁸, а також опосередковано застерегти інші Церкви, які дуже добре знають проблеми, які може створити в цих регіонах політично й економічно впливова Російська Церква. Вона їх уже створила у світовому православ'ї, позбавляючи віруючих росіян

28. О. Массавета, вгорі, стор. 419

євхаристійного спілкування з тими, хто визнав автокефалію. Зрештою, це найбільша за чисельністю населення церква.

Це правда, що віруючі росіяни дуже хороші й дуже побожні. Вони не рахуються з труднощами й жертівністю. Але найголовніше, вони підкоряються своїй Церкві. Ніхто не може звинувачувати їх у тому, що проявляють послух своїй церкві. Більшість, звісно, мають заперечення, але вони нічого не роблять, поки не отримають благословення від своєї Церкви. Інші діють усвідомлено, не дивлячись на заборони. У Росії було так багато років атеїзму й комунізму, і лише віруючі почали радіти Православ'ю, їх євхаристійне спілкування з іншими було розірване.

ВИСНОВОК

Ми бачимо, що Вселенський Патріархат діє усвідомлюючи відповідальність, яку він має, будучи першою Церквою серед рівних; відповідальність, яку прийняв на себе з наданими йому Вселенськими Соборами прерогативами. Вселенський Патріарх знає, що він би відповідав перед Богом, якщо б дозволив цим мільйонам людей залишитися в схизмі. Він був зобов'язаний зробити це і вирішити цю проблему.

Можна порівняти Українське церковне питання із чудесами Господніми, які Він творив. Фарисеї бачили чудеса, але вони звинувачували Господа в недотриманні суботи. Вони дотримувалися приписів Закону²⁹. Не могли осягнути величі Божої, тобто того, що Він вище і за Закон. Його звинувачували в тому, що в Ньому демон³⁰, а Він спасав людей.

29. Мк. 2, 27: Субота для людини, а не людина для суботи.

30. Ін. 8, 48-49.

Ми бачимо, що до Російської Церкви самої можна застосувати усі ті звинувачення, якими вона засуджує Вселенський Патріархат:

а) Звинуватила у вторгненні на її територію, хоча вона сама анексувала територію України, яка знаходиться у підпорядкуванні Вселенського Патріархату, й продовжує зазіхати на підпорядкованій території. Крім того, вона погрожує втручанням в усі церкви, які визнають нову автокефальну церкву України.

б) Звинуватила в прийнятті колишніх схизматиків, приймаючи при цьому Російську Закордонну церквою (РПЦЗ), (не маючи на те канонічного права).

в) Вона хибно звертається до церковної совісті, ігноруючи священне церковне передання, яке й становить церковну свідомість, котра й розповідає нам про роль Вселенського Патріарха. І в цьому випадку Московська Патріархія користується практикою, яка не відповідає встановленій канонічній традиції.

г) Звинувачує Вселенського Патріарха в бажанні бути першим без рівних, але водночас намагається організувати Собори (не маючи на те канонічного права), умаляючи тим самим роль Вселенського Патріархату, маючи на меті відігравати вирішальну роль у питаннях Православ'я.

д) Звинувачує Вселенський Патріархат у створенні розколу, забороняючи в той же час євхаристійне спілкування й поминання тих, хто визнає нову Автокефальну Церкву України. Розкол стався з вини Російської Церкви, а не Вселенського Патріархату. Усі помісні Церкви мають євхаристійне спілкування із Вселенським Патріархатом. Натомість Російська Церква припинила євхаристійне спілкування з тими, хто визнав нову Автокефальну Церкву України.

Автокефалія України — вже звершений церковний акт. І поступово ми всі повинні це прийняти. Автокефальна Церква України перебуває під благословенням Матері-Церкви, яка надала автокефалію всім

Церквам, і це тішить православних віруючих України. Час покаже, що *«усе, що відбувається в Церкві, не зникає»*.

Багато хто вважає себе сповідниками віри, критикуючи й ображаючи Вселенського Патріарха. Але істинне сповідання — це захист правди, який керується канонами й Священною традицією Церкви. А безпосередньо в цьому українському питанні, це підтримка Вселенського Патріархату, який відповідно до цих канонів і діяв. Те ж вчиняли зі Святими, про яких написано в Житіях Святих. Їх обмовляли, їх звинувачували, ображали, але вони (великодушно) вибачали й благословляли своїх ворогів. Те ж саме відбувається й сьогодні з людьми, які думають, що вони приносять користь Православ'ю, і сповідують свою віру, ображаючи й зводячи наклепи на Вселенського Патріарха, який (зі свого боку) благословляє їх усіх. *«Бо свідчу їм, що мають ревність Божу, та не за розумом. Бо, не розуміючи праведності Божої і намагаючись поставити власну праведність, вони не скорилися праведності Божій»*³¹. У чому б вони його не звинувачували й як би не намагалися змусити людей ненавидіти його, їм це не вдасться, тому що Бог знає правду.

Якщо хто буде розглядати ці питання об'єктивно, зрозуміє, у чому полягає істина, і довідається, в чому воля Бога. Якщо людина діятиме сумлінно й розумітиме, що вона не непогрішима, вона зможе зрозуміти, що деякі з її думок стосовно цього є хибними. Біда тому, хто не вважає, що може помилятися. Він залишиться зі своїми переконаннями й думатиме, що вони єдино вірні.

У церкві завжди були такі хвилювання, тому що там, де є люди, є проблеми. Але Церква завжди крокує вперед, поклавши основу на Святому Писанні, її священних традиціях і традиціях, які встановили Богоносні Отці.

Ієромонах Никита Пантократорський

³¹ Рим. 10, 2-3.

РІШЕННЯ СВЯЩЕННОГО СИНОДУ ВСЕЛЕНСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ ПРО АВТОКЕФАЛІЮ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ

Під головуванням Його Всесвятості, Вселенського Патріарха, Святий і Священний Синод зібрався на чергове засідання з 9 по 11 жовтня 2018 року для вивчення й обговорення питань порядку денного. Священний Синод докладно й довго обговорював церковну справу України в присутності Його Преосвященства Архієпископа Данила Памфільського і Його Преосвященства Єпископа Іларіона Едмонтонського, патріарших Екзархів в Україні, і прийняв після розширеного обговорення такі рішення:

1) Підтвердити вже ухвалене рішення про те, щоб Вселенський Патріархат розпочав надання автокефалії Церкві України.

2) Відновити від тепер Ставропігію Вселенського Патріарха в Києві, одну з його багатьох ставропігій в Україні, які завжди там існували.

3) Прийняти й розглянути прохання про апеляцію від Філарета Денисенка, Макарія Малетича і їх послідовників, які виявилися в схизмі не з догматичних причин, відповідно до канонічних прерогатив Константинопольського патріарха одержувати такі звернення від ієрархів та священнослужителів усіх автокефальних Церков. Таким чином, згадані вище особи були канонічно поновлені у своєму єпископському або священничому сані, також було поновлено спілкування їх вірних із Церквою.

4) Скасувати зобов'язання Синодального листа 1686 року, що був виданий у зв'язку з обставинами того часу, який надавав в порядку ікономії право Патріархові Московському рукопокласти Київського митрополита, вибраного собором духовенства й віруючих його єпархії, який повинен поминати Вселенського Патріарха як свого Першоієрарха на усіх богослужіннях, проголошуючи й підтверджуючи свою канонічну підпорядкованість Матері-Церкві Константинополя.

5) Звернутися до всіх залучених сторін із закликом утримуватися від захоплення церков, монастирів і іншого майна, а також від будь-яких інших насильницьких дій і помсти, щоб перемагали мир і любов Христові.

